

Projekt Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě

Motto projektu:

„Člověk je člověku nejlepším lékem.“

nigerijské přísloví

Obsah

1. Hlavní cíl projektu	3
1. fáze – rok 2008	3
2. fáze – rok 2009 a dále	3
2. Způsob provedení	5
PRAKTICKÝ PRŮBĚH VÝZKUMU	6
ODBORNÉ ZAJIŠTĚNÍ PROJEKTU	7
3. Výstupy	8
PRIMÁRNÍ VÝSTUP	8
SEKUNDÁRNÍ VÝSTUP	8
MOŽNOSTI MEDIÁLNÍ PODPORY	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
4. Rozpočet	12
ROZPIS PŘEDPOKLÁDANÝCH NÁKLADŮ	12
ZDROJE KRYTÍ NÁKLADŮ	13
5. Účastníci	14
KONTAKTNÍ OSOBY	14
6. Stručná charakteristika českého osídlení	16
VÝCHODNÍ EVROPA	16
BULHARSKO	16
POLSKO	18
RUMUNSKO	19
BÝVALÁ JUGOSLÁVIE	21
BOSNA A HERCEGOVINA	21
CHORVATSKO	23
SRBSKO	25
BÝVALÝ SOVĚTSKÝ SVAZ	27
MOLDÁVIE	27
UKRAJINA	29
BIBLIOGRAFIE – VYBRANÉ LITERÁRNÍ PRAMENY	31
7. Závěr	33

1. Hlavní cíl projektu

Tento projekt si klade za cíl zmapovat krajané v osmi východoevropských zemích (**Rumunsko, Polsko, Bulharsko, Ukrajina, Moldávie, Srbsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina**) z hlediska početnosti Čechů v jednotlivých obcích, používání češtiny jako hlavního (rodného) jazyka, školství v českém jazyce, vnímání české etnicity, spolkové činnosti a v neposlední řadě i z hlediska hlavních potřeb českých krajanů. Cílem je získat informace o krajaných komunitách způsobem **TADY A TEĎ**.

Tady = zájmová oblast osmi východoevropských států.

Ted' = provedení výzkumu v jednom aktuálním období, což zajistí účinné srovnání stavu krajaných komunit.

Velmi kvalitních publikací o životě českých krajanů byla vydána celá řada - písemné zmínky máme již od 19. století, specializované etnografické výzkumy byly prováděny od 60. let 20. století, k dalšímu znovuoživení zájmu a zvýšení počtu publikací o českých krajanech dochází od 90. let 20. století. Ačkoli není problematika českých krajanů v žádném případě opomíjena a zájem české veřejnosti o krajany je dlouhodobě poměrně velký, stále chybí ucelenější publikace, která by jednotlivé krajané srovnávala v jediném aktuálním období.

Projekt je rozčleněn na dvě části:

1. fáze – rok 2008

Hlavním cílem je zjistit, jaká je aktuální situace v českých krajaných komunitách ve východní Evropě.

Nejprve je třeba provést detailnější zmapování českých krajaných komunit ve východní Evropě z výše uvedených hledisek. Na základě těchto výsledků bude možné provést vyhodnocení hlavních potřeb českých krajaných komunit a zároveň bude možné snáze rozhodnout, jakým způsobem vést účinnou pomoc krajaným spolkům.

Tato fáze bude realizována v průběhu července a srpna 2008 a je předmětem naší žádosti o podporu z programu Evropské unie Mládež v akci, konkrétně akce 1.2 Iniciativy mládeže a žádosti o podporu z fondu Hlávkovy nadace.

2. fáze – rok 2009 a dále

Hlavním cílem, na základě závěrů fáze první, je vést koncepční rozvojové aktivity v českých krajaných komunitách ve východní Evropě, v zemích bývalé Jugoslávie a Sovětského svazu.

Na první fázi by měla navázat fáze realizace pomoci českým krajaným komunitám v oblasti **osvěty** (ve vztahu krajanů a obyvatel ČR), **školství** (eventuelní rozšíření počtu obcí, kde by bylo možné vyučovat český jazyk – alespoň nepravidelně; poskytováním stipendií při studiu na vysokých školách v ČR – konkrétní nabídka je již nyní ze strany Provozně ekonomické fakulty ČZU v Praze); realizací **rozvojových projektů** zaměřených na zvýšení počtu pracovních příležitostí v místech, kde žijí čeští krajané.

Jednou z uskutečnitelných vizí je, například v případě Srbska, participace na vzrůstající turistické oblíbenosti rumunského Banátu, posílení ekologického zemědělství (tzv. ekoturistika) na území srbského Banátu a současné propojení obou Banátů, jež jsou rozděleny pouze politickou hranicí obou států, do jednoho turisticky atraktivního fungujícího celku propojeného např. sítí cyklostezek.

Pro druhou (rozvojovou) fázi plánujeme využít nám blízké univerzitní prostředí České zemědělské univerzity a zapojit experty i studenty (znalé i poznávající) do příslušných problematik rozvojových plánů.

Tato fáze bude předmětem žádostí o podporu v následujících letech.

2. Způsob provedení

Originalita projektu spočívá ve snaze zachytit aktuální stav českých komunit. Protože krajanských komunit ve východní Evropě je relativně velké množství a jsou na velkém nesouvislém prostoru, je možné provést toto zmapování podle jednotných, předem určených hledisek, pouze při větším počtu výzkumníků.

Každý účastník projektu bude mít za úkol zmapovat jednu až dvě obce. Cílem je získat údaje o krajanské komunitě **jak kvantitativní:**

- 1) počty Čechů podle deklarované národnosti
- 2) podle mateřského jazyka
- 3) podle věkové struktury
- 4) zjištění trendů při uzavírání sňatků - smíšené, či etnicky jednotné rodiny
- 5) trendy v početnosti české komunity

tak i kvalitativní:

- 1) vnímání etnicity
- 2) vztah k zemi, kde žijí oproti vztahu k Čechám
- 3) potřeby krajanů

Zvláštní zřetel bude brán na **specifika obce, spolkovou činnost, náboženství, školství, zdravotní péči, míru podpory státních institucí, pracovní příležitosti v regionu a vymahatelnost práva.**

Při kvalitativním zjišťování změn v krajanské komunitě bude použita srovnávací (generační) biografická metoda - výpovědi příslušníků alespoň čtyř generací (prarodiče, rodiče, děti, vnuci), kteří budou dotazováni na podobné oblasti (způsoby uzavírání sňatků, způsoby obživy, školství, vztah a kontakty s Čechy/Československem, religiozita...).

Srovnání těchto výpovědí podle jednotlivých generací umožní předvídat další možný vývoj krajanské komunity i míru asimilace s většinovou společností.

Praktický průběh výzkumu

Podle 8 evropských zemí s krajaným osídlením se všech 36 účastníků projektu rozdělilo do 8 výzkumných týmů. Velikost týmu (počet výzkumníků) je odvozena od statistických údajů o počtu obyvatel hlásících se k české národnosti v daném státě, tak bude každý student odpovědný minimálně za jednu obec, maximálně pak za tři. Hlavní zřetel je brán na rovnoměrné pokrytí území a srovnatelné zatížení všech badatelů.

Chorvatský, rumunský a ukrajinský výzkumný tým je tak, co do počtu členů, bohatší. V těchto státech je totiž oblast s českým osídlením buď velmi rozsáhlá nebo má přímo několik center, jako v případě Ukrajiny. Proto jsou tyto tři týmy rozděleny na menší podskupiny, každá s vlastní geografickou specializací.

České komunity vždy, ve snaze posilovat sociální vazby členů a udržovat své kulturní kořeny, zakládaly mnoho spolků, tzv. besed. Tyto besedy fungují ve většině vesnic dodnes a jsou proto nejvhodnějším propojovacím uzlem mezi starousedlíky a mladými výzkumníky.

S českými spolky jsme v kontaktu již během přípravné fáze. Budeme s nimi řešit možnosti ubytování přímo v domech krajanů (metoda tzv. veřejného zúčastněného pozorování), možnosti dopravy mezi jednotlivými vesnicemi a také případný dovoz nezbytných věcí z České republiky jako forma pomocné injekce (lékařská péče zpravidla velmi vážne, chybí i „obyčejné“ léky, typu Ibalgin, na tlášení bolesti). Spolu s plánovaným darováním menšího množství českých knih, např. klasických pohádek, by tak šlo o drobný závdavek budoucí fáze koncepčních rozvojových projektů.

Sběr dat a informací samých budou provádět vždy dva výzkumníci v jedné vesnici společně. Tak spolu budou moci jednoduše konzultovat možné problémy a nejasnosti, a zároveň dohlížet jeden na druhého.

Zásadní myšlenka je přímý dialog s lidmi. Budeme oslovovat jedince i rodiny, mladé i pamětníky, mluvit individuálně i vyvolávat diskuze (zaštítění besedami svoláme v obcích tzv. focus group, kdy se pokusíme u „kulatého stolu“ otevřeně konfrontovat názory místních obyvatel a z debaty tak získat kompaktní pohled komunity na jednotlivé problémy).

Často obtížně přístupným zdrojem informací jsou místní kroniky. O to bude nahlédnutí do vlastní „malé“ historie Čechů pochopitelně cennější.

Terénní výzkum bude probíhat intenzivním způsobem po 16 až 21 dní a uskuteční se v červenci a srpnu (výjimečně v září). Toto dle rozhodnutí Vedoucího výzkumného týmu na základě vývoje sběru dat a finanční náročnosti.

Odborné zajištění projektu

Prvotní impuls vzešel od doktora Petra Kokaisla směrem ke svým studentům na ČZU oboru Hospodářská a kulturní studia – první a druhý ročník.

Nyní na jeho první fázi pracuje celkem 38 studentů (27 žen, 11 mužů) ve věku od 19 do 23 let. Rozdělení jsme do osmi výzkumných týmů zastřešených vždy jedním Vedoucím výzkumného týmu. Minimální počet členů jednoho týmu jsou 2 studenti (více států), maximální pak 8 (Rumunsko).

Odpovědnost za projektování byla přenesena na dvě Zvláštní pracovní skupiny – tým „financování“ (5 studentů) a tým „médiá a medializace“ (6 studentů).

Odborné zajištění:

Ing. PhDr. Petr Kokaisl, Ph.D.
PhDr. Jan Pargač, CSc.

Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze
Ústav etnologie FF UK v Praze

3. Výstupy

Primární výstup

- 1) vydání publikace **Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě**

Hlavní cíl je kniha, která srovná jednotlivé krajané komunity v osmi východoevropských zemích.

V publikaci budou představeny všechny obce s českým obyvatelstvem podle stejných kritérií: stručná historie obce, způsob osídlení českým obyvatelstvem, krajané činnost v minulosti (spolky, školství, vztahy s dalšími krajanými spolky, vztahy s Československem), způsoby obživy v minulosti a v současnosti, současný stav české komunity (početnost, aktivity) a hlavní potřeby krajanů ve vztahu k otázkám Zvláštního zřetele (viz. výše).

Předpokládaný rozsah knihy je 250 stran. Většina tisku bude černobíle, pasáž s fotografiemi a oddílem pro poděkování partnerům v barvě. Náklad odhadem 350 - 400 výtisků.

Všechny závěry nemusí být do budoucí publikace o krajanech zařazeny, budou však využity jako podklad pro druhou fázi projektu – rozvojové aktivity.

Sekundární výstup

- 1) **výstava fotografií** „Po stopách Čechů“ v prostorách ČZU (multimediální výstavní sál) a v Městské knihovně v Praze (přislíbena účast)
- 2) **filmový dokument** „Selo“ o proměnách dospívání mladé a „pamětnické“ generace
- 3) **série populárně-naučných přednášek** pro širší veřejnost

O výstavě „Po stopách Čechů“

Několik amatérských fotografů z našich řad zaměří své různorodé vizuální cítění na specifika života českých krajanů. Vznikne tak série několika fotografických esejů (fotografií doplněných textem), z nichž vybereme ty nejkrásnější a nejzásadnější. Ty pak vytvoří osu celé výstavy – 30 až 40 fotocelků. Témata fotografických esejů v současné době diskutujeme. Rozdáme letáky a vylepíme plakáty (s partnery), abychom tak podpořili návštěvnost.

Slavnostní vernisáž proběhne ve 4. čtvrtletí roku 2008 (bude včas upřesněno) v kruhovém výstavním pavilonu TF na půdě České zemědělské univerzity. Budou na ni pozváni všichni partneři projektu, zástupci institucí spolupracujících s krajanami a akademická obec. Široké veřejnosti bude výstava zdarma přístupna po dobu 14 – 21 dní (je nyní v jednání).

Po skončení první výstavy budeme jednat s našimi partnery o dalších místech pro její prezentaci (např. v rámci již tradičně konaného Cestovatelského festivalu).

Autor o dokumentu „Selo“ (Pavel Borecký)

Jako člen srbského týmu druhotně využiji vlastní terénní výzkum k hledání míst, příběhů a postav, které zarezonují svou silou a touhou nechat se zachytit. Tato průzkumná etapa vydá své plody zpět v České republice při psaní literárního a technického scénáře a při přípravě produkce. Podpořen technickým vybavením IPC ČZU vyrazím po vzoru vizuálních antropologů kalibru Tima Asche (svých 30 etnografických filmů vytvořil zcela sám) na začátku září zpět do oblasti Bela Crkva v Srbsku a plně se soustředím na natáčení. Pokud si to materiál (a) nebo záměry budou žádat, v zimních měsících nevyklučuji třetí návštěvu u krajanů. Následné postprodukční práce budou probíhat v digitální střížně IPC.

Finální podoby se látka dočká v 1. či 2. čtvrtletí roku 2009, bude doplněna o rozšiřující etnografický text, a pokud výsledek zhodnotím jako kvalitní zpracováním a naléhavý obsahem (projdu procesem bolestné sebereflexe), pak se stane mou bakalářskou prací. Vyloučené tím pádem není přihlášení dokumentu do soutěže mladých tvůrců Fresh Film Fest či na Festival dokumentárních filmů do Jihlavy a snaha o další distribuci. Jako jedno z poděkování partnerům bude samozřejmě uvedení v titulcích. Nechci opomenout jejich význam pro krajanický projekt, který tak pomůže i ke zrodu mého dílka.

O sérii přednášek

Zaštitění občanským sdružením ÚESS – SPODEK uspořádáme na půdě České zemědělské univerzity sérii populárně-naučných přednášek. O slideshow fotografií a záplavou poznatků okořeněné cestovatelské příběhy je mezi studenty velký zájem, posluchárna je vždy plná. Dle zájmu bude uspořádáno i několik přednášek na středních školách a gymnáziích (vždy včetně prezentace partnerů projektu). Máme rovněž příslibenou účast na Cestovatelském festivalu, který se letošní rok konal již podesáté a je tradičním místem setkávání stovek cestovatelů všech generací.

Cílem výstavy, dokumentu a přednášek je podpořit vydání publikace a všeobecně pomoci zvýšení zájmu o život Čechů v zahraničí a v neposlední řadě podpořit úspěšnost druhé – rozvojové – fáze projektu.

Podpora projektu:

Hlavní partneři:

Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta
pod záštitou děkana fakulty prof. Ing. Miroslava Svatoše, CSc.

Česká zemědělská univerzita v Praze je vrcholná vzdělávací a vědecko-výzkumná instituce charakteristická svým velmi rychlým rozvojem, otevřenou spoluprací a vzrůstajícím důrazem na popularizaci vědy a výzkumu. Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze patří mezi největší (přes 9200 studentů) a nejžádanější (v posledních letech více než 8000 uchazečů o studium) ekonomické fakulty v ČR. Tato fakulta je zároveň v rámci akreditace MŠMT ČR zařazena ve skupině šesti nejlepších ekonomických fakult (v rámci více než dvaceti ekonomických fakult všech veřejných vysokých škol v ČR).

Program Evropské unie „Mládež v akci“

Mediální podpora:

Podpora projektové fáze:

Centrum humanitární pomoci krajanům
Československý ústav zahraničí
Český rozhlas 7
Etnologický ústav AV ČR
Ministerstvo zahraničních věcí
Ústav etnologie FF UK v Praze

4. Rozpočet

Rozpis předpokládaných nákladů

Cestovné* (bude aktualizováno)

Stát	Město	Jednosm. jízdenka	Osob	Zpáteční celkem
Polsko	Zelów, Łódzkie	885 Kč	2	2 524 Kč
Ukrajina	Simferopol	2 196 Kč	2	4 392 Kč
	Korosten	1 593 Kč	3	6 372 Kč
	Melitopol	1 978 Kč	2	7 912 Kč
Rumunsko	Timisoara Nord	1 932 Kč	4	11 780 Kč
	Caransebes	2 132 Kč	4	12 908 Kč
Bosna a Hercegovina	Banja Luka	4 961 Kč	2	9 922 Kč
Bulharsko	Vraca	3 589 Kč	2	14 354 Kč
Chorvatsko	Daruvar	2 117 Kč	8	33 864 Kč
Srbsko	Beograd	2 409 Kč	4	19 272 Kč
Moldávie	Chisinau	1 899 Kč	4	7 594 Kč
Celkem doprava		25 691 Kč	37	130 894 Kč

	Paušál/osoba	Osob	Částka
Doprava v místě	50 € **	37	46 250 Kč

	Osob	Částka
Cestovní pojištění***	37	13 750 Kč

	Denní	Osob	Počet dnů	Částka
Stravné a ubytování	250 Kč	37	14	129 500 Kč

Medializace projektu - panel, www stránky, dary krajanům	17 250 Kč

Publikační náklady - předp. rozsah 250 stran, barva, ČB; 350 výtisků + edit. práce	93 750 Kč

Náklady na výstavu fotografií - vyvolání, pronájem stojanů, tisk letáků, katalog	38 300 Kč

Náklady na filmovou produkci - kazety, pojištění kamery, postprodukce	27 500 Kč

Drobné výdaje - mapy, psací potřeby, bloky	5 500 Kč

Náklady celkem	502 694 Kč

* cena je vypočítaná vlakem z Prahy, do nejbližší vlakové stanice, stav ke dni 12. 3. 2008 – www.jizdenka.cz

** při kurzu 1 EUR / 25 Kč

*** Pojišťovna Generali, Standart CP (270,- až 375,- na jednotlivce podle velikosti skupiny)

Zdroje krytí nákladů

Celý projekt v současnosti hradí Provozně ekonomická fakulta, program Evropské unie „Mládež v akci“ a 37 účastníků výzkumu.

Jelikož kalkulace předpokládá spíše nižší dobu pobytu, je pravděpodobné, že konečná suma bude vyšší.

Provozně ekonomická fakulta ČZU předběžně přislíbila finanční příspěvek do výše zhruba 1/5 celkových nákladů.

Projekt Krajané uspěl ve výběrovém řízení na udělení grantů programu EU „Mládež v akci“, konkrétně aktivitě „Akce 1 - Mládež pro Evropu - iniciativy mládeže“, a k 1. dubnu 2008 získal nárok na plnou požadovanou podporu 7 840 € (196 000 Kč), která smí být využita k pokrytí nákladů vzniklých na území České republiky.

Zbývající náklady jsou hrazeny účastníky výzkumu.

5. Účastníci

1. Bäumelová Markéta (BaH)
2. Bednaříková Eva (UKR)
3. Beneš Jan (HR)
4. Borecký Pavel (SRB)
5. Bubák Adam (UKR)
6. Cajthamlová Jana (HR)
7. Cihlářová Nina (MOL, UKR)
8. Doležal Jakub (ROM)
9. Felkelová Klára (UKR)
10. Hajas Lubomír (HR)
11. Hajný Jakub (ROM)
12. Hejduková Veronika (ROM)
13. Herrmannová Zuzka (SRB)
14. Hrušková Nikola (UKR)
15. Ilieová Veronika (BG)
16. Kartousová Lucie (HR)
17. Kohlová Zuzana (HR)
18. Kohoutová Katka (MOL, UKR)
19. Kopal Petr (SRB)
20. Kopeček Petr (HR)
21. Matiašek Marek (ROM)
22. Mrázová Renata (HR)
23. Nádvoříčková Iva (ROM)
24. Němečková Radka (POL)
25. Nováková Dagmar (BG)
26. Novotná Bětko (SRB)
27. Obruba Tomáš (POL)
28. Panská Pavla (ROM)
29. Patočková Anna (UKR)
30. Pětioká Ida (UKR)
31. Pištěková Martina (UKR)
32. Plachá Edita (HR)
33. Procházková Jana (ROM)
34. Steklíková Eliška – FFUK (UKR)
35. Štolfová Andrea (MOL, UKR)
36. Tóthová Tereza (MOL, UKR)
37. Vála David (BaH)
38. Židková Leona (ROM)

Kontaktní osoby

Pavel Borecký
Obvodová 34/401
190 00 PRAHA 9

Tel.: +420 724 580 032
e-mail: pborecky@centrum.cz

Jakub Hajný
Vaňkova 923
463 65 NOVÉ MĚSTO POD SMRKEM

Tel.: +420 775 648 641
e-mail: jakub.hajny@seznam.cz

Andrea Štolfová
Devonská 999/1
152 00 PRAHA 5

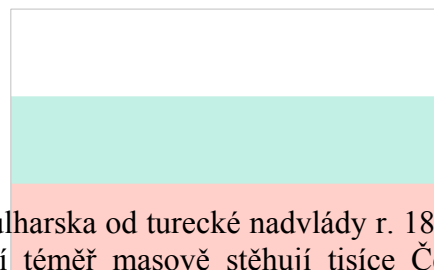
Tel.: +420 732 487 775
e-mail: andrea.stolfova@gmail.com

Projektový e-mail: projekt-krajane@email.cz

6. Stručná charakteristika českého osídlení

Východní Evropa

Bulharsko

V posledních desetiletích 19. století (po osvobození Bulharska od turecké nadvlády r. 1878) a na začátku století minulého se do bulharských zemí téměř masově stěhují tisíce Čechů. V první řadě se jedná o především středoškolské a vysokoškolské učitele, vědce a právníky, hudebníky a malíře, inženýry a architekty, zaměstnance státní správy atd. V Bulharsku se tak formuje významná migrační vlna českých intelektuálů. Nutno podotknout, že právě na pozadí této skupiny si tehdejší i dnešní bulharská veřejnost utvářela a utváří obraz Čecha. Její součástí totiž byli zakladatelé (bulharské) národní vědy (K. a H. Škorpilovi, K. Jireček, V. Dobruský a mnoho dalších), osvěty (V. Stříbrný, F. A. Splítek, J. A. Voráček, O. Hořejší, A. V. Šourek atd. atd.), hudby (K. Mahan, V. Kaucký, A. Macák ad.), divadelní (J. Šmáha ad.) a výtvarného umění J. Mrkvička, J. Věšín ad.), práva (H. Mayer, R. Turn-Taxis, F. Chytil), architektury (L. Bayer, J. Šniter, A. Novák ad.) Za zvláštní zmínku ovšem stojí, že Čech Konstantin Jireček (pozdější profesor historie na Karlově univerzitě) byl dokonce bulharským ministrem.

Druhou skupinu migrantů tvoří podnikatelé. Snad každému Bulharovi je známé jméno Prošek, neboť bratři Proškové založili tehdy nejznámější bulharský pivovar. Tím však české zásluhy na rozvoji nového bulharského státu rozhodně nekončí: Češi se podíleli na vybudování cukrovarnictví a dalších průmyslových odvětví - v Gorné Orjachovici, Kamenu, ale i jinde. Do těchto podniků zároveň přicestovalo za prací mnoho českých dělníků (v G. Orjachovici se vytvořila celá kolonie českých dělníků), kteří tak tvořili třetí migrační vlnu do bulharských zemí. Čtvrtou vlnu představují řemeslníci - známí a neznámí fotografové, krejčí, nábytkáři, modeláři, loutnaři, houslaři, ladiči a další, jejichž bulharští učňové na ně vzpomínají ještě dnes.

Otázkou je, čím byli všichni tito migranti motivováni, co způsobilo, že se rozhodli vypravit právě do Bulharska. Dá se předpokládat, že česká invaze zapadá do tehdy typické společenské tendence objevovat "nové světy" a zejména nové ekonomické možnosti. Zmíněný trend, který vyvěral z tehdejších sociálně ekonomických a společensko politických podmínek Evropy přelomu 19. a 20. století, zároveň odvádí ohromné množství lidských mas za oceán. Pro mnoho Čechů tak byl obnovený bulharský stát polem seberealizace, pro kterou z různých důvodů ve vlasti nebyly podmínky.

V kaskádě skupin českých imigrantů do Bulharska lze nakonec jako pátou v pořadí identifikovat kompaktní etnickou diasporu v severozápadních oblastech země, především v obci Vojvodovo.

Jakousi souhrnnou práci týkající se českého osídlení učinil rodilý Bulhar Neco Petkov Necov ve svém díle „Dějiny Vojvodova“. Je možná s podivem, proč si Češi nenapsali dějiny své obce sami. První skupiny obyvatel, jejichž osudy potomků kniha popisuje, opustily české země po vydání tolerančního patentu v roce 1781. Skupiny označované jako „toleranční sektáři“, na něž se josefínský patent nevztahoval, byly často násilně deportovány do odlehlých oblastí rakouské monarchie, do Sedmíhradska a Banátu. Tato „transmigrace“ byla sice brzy zastavena, nicméně navrátilí se „sektáři“ informovali své souvěrce o náboženské svobodě v Banátu a počátkem 19. století došlo k další migrační vlně českých nekatolíků do oblasti. Na počátku 20. let 19. století tak byla v Banátu založena česká vesnice, (Svatá) Helena. Brzy se však začaly objevovat spory nejen mezi katolíky přistěhovavšími se z Čech a potomky sektářů, kteří si zde začali říkat „evangelíci“, ale také mezi evangelíky samotnými. Radikálnější křídlo evangelíků totiž odmítalo ustoupit od přísných etických norem svých otců, které zakazovaly například světskou zábavu či pití alkoholu. Spory mezi oběma křídly evangelíků vyvrcholily tím, že skupina trvající na přísném dodržování vypjaté náboženské etiky využila zákona o osidlování neobydlené půdy v sousedním Bulharsku, na přelomu století ze Svaté Heleny odešla a v roce 1900 založila v severozápadním Bulharsku obec *Vojvodovo*.

1 - obec Vojvodovo

2 - obec Vojvodovo

Autoři: Ilievová, Nováková

Foto: Expedice BULBA 2006

Polsko

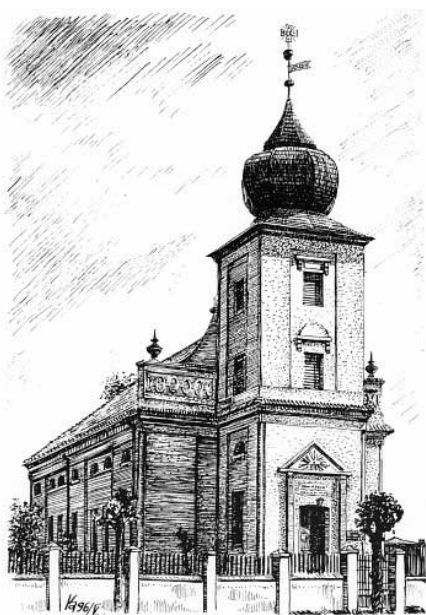
Zelov (polsky Zelów) je město v Lodžském vojvodství v Polsku. Má 8 307 obyvatel (2005) a rozlohu 10,75 km².

První čeští kolonisté přišli do Zelova v zimě 1. února 1803, ostatní kolonisté dorazili nedlouho po nich. Za 25 666 a 2/3 tolaru získali kolonisté 1620 jiter užitkové půdy, z toho 600 jiter půdy orné. Bylo vyměřeno 54 usedlostí o 11 jitrech (6,33 ha) orné půdy a 18 jitrech lesů (10,36 ha). Louky a pastviny zůstaly společným vlastnictvím a část z této půdy časem zarostla lesem. V roce 1880 byly zbytky volné obecní půdy rozděleny mezi vlastníky původních přidělů. Při vyměřování se zjistilo, že rozměr zakoupeného prostranství, byl celkem 2160 jiter (počítáno i s neužitkovou půdou). V polovině 19. století udávali zelovští jako svůj majetek už 1634,68 jiter zemědělské půdy.

Před druhou světovou válkou zde ještě žilo kolem 6 000 krajanů. Po válce se do Československa vrátilo cca 3 500 Čechů. Dnes se k české národnosti hlásí na 500 obyvatel, češtinu však ovládá pouze starší generace.

V Zelově působí evangelický reformovaný sbor, který je dnes součástí Reformované církve v Polsku (Kościół Ewangelicko-Reformowany w RP), úzce spolupracuje s Českobratrskou církví evangelickou. Sbor vedou manželé Miroslav a Věra Jelínkovi. Oba jsou potomci českých exulantů a hovoří česky. Bohoslužby probíhají v evangelickém kostele z roku 1803 a jsou vedeny v polštině. V půdních prostorách kostela je Muzeum Českých bratří. Sbor provozuje mateřskou školku J. A. Komenského. Při sboru působí dětský soubor hrající na zvonky - Zelovské zvonky (Zelowskie Dzwonki).

3 – obec Zelov – evangelický kostel

4 – obec Zelov

Autoři: Němečková, Obruba

Foto: www.zelow.pl

Rumunsko

Území Banátu bylo v rozmezí let 1000 - 1552 součástí Uherského království, poté získala území Osmanská říše. Od roku 1781 se stal Banát rakouskou hraniční provincií a v roce 1867 součástí Zalitavska, které bylo pod značným vlivem Maďarů. Po 1. světové válce byl Banát rozdělen mezi tři nástupnické státy - největší část připadla Rumunsku, o něco menší Srbsku a jen zlomek Maďarsku. Ve 20. letech 19. století připlula na vorech po Dunaji do Banátu různorodá skupina obyvatel Čech za účelem ochrany hranice jižní výspy Rakousko-Uherska. Byla jim přislíbena řada výhod, které se ovšem nestaly skutečností. Noví osadníci se museli přizpůsobit drsným přírodním podmínkám banátské vysočiny a v letech 1827 - 28 zde založili několik osad. Zalesněné a neúrodné území museli nejprve pracně zkulturnovat. Nakonec se jim to podařilo natolik, že zde Češi trvale zapustili kořeny.

Z původních deseti kolonií se dodnes zachovala šestice vesnic, které odolaly několika emigračním vlnám. Dnes obývá Svatou Helenu, Gerník, Rovensko, Bígr, Eibenthal a Šumici dohromady necelých 2000 obyvatel. Největší vlnu emigrace přinesl pád totality ve východní Evropě v roce 1990, během následujícího desetiletí se počty obyvatel velmi citelně snížily, zejména odchodem mladých lidí do Čech. Je obdivuhodné, že přes různorodé národnostní tlaky se podařilo udržet ve všech vesnicích, které jsou poměrně daleko od sebe, českou identitu a rumunští Češi se neodnárodnili.

Mateřský jazyk samozřejmě procházel jiným vývojem než u nás a tak zní dnešní banátská archaická čeština velmi roztomile. Obsahuje celou řadu germanismů i staročeských slov, ale to je na dlouhý rozbor. Dochovaly se i lidové tradice a zvyky (písňe, kroje) i svátky (Vánoce, masopust, Velikonoce, pouť, posvícení). Také svatby se konají ve staročeském stylu. Architektura vesnic vypadá při pohledu zvenčí typicky staročesky, interiéry jsou vybaveny spíše v rumunském vesnickém stylu. Rovněž oblékání a strava jsou více ovlivněny rumunským okolím.

Kontakt mezi vesnicemi byl z důvodu velkých vzdáleností velmi řídký, a proto má každá obec svůj vlastní dialekt a trošku jiné zvyky a tradice. Dále platí pravidlo, že čím vzdálenější obec od civilizace, tím skromnější život a nižší sociální vybavenost. Většina krajanů se dodnes žije zemědělstvím, lesnictvím a řada mužů dojíždí za prací do černouhelných i rudných dolů a po návratu z práce nastupují druhou směnu na svém poličku. Zejména v Rovensku a Gerniku se dochovala tradiční řemesla jako kováři či tesaři. Banátští kovozemědělci pěstují základní druhy obilovin, brambory, kukuřici a luštěniny za velmi chabé pomoci zastaralých pomůcek. O podpoře strojů se dá mluvit jen sporadicky. Vesnice se snaží být soběstačné, drobné ruční práce vykonávají ženy za pomoci dětí, které už od mala pomáhají hlavně s pastvou dobytka.

V českých vesnicích funguje základní školství, ale jen v polovině obcí je i druhý stupeň základní školy. Vždy jde o malotřídky se smíšenou výukou v češtině. Učitelé přicházející z Čech se stávají nejen učitelé, ale také jakýmiisi "kulturními referenty", na jejichž bedrech leží většina společenského dění vesnice. Na rozdíl od okolního pravoslaví je české obyvatelstvo většinou římskokatolické víry. Výjimku tvoří Svatá Helena. Skromné, ale malebné kostely bývají svědky pravidelných bohoslužeb, kterých se účastní téměř všichni obyvatelé. Sv. Helena je rozdělena na dvě náboženské skupiny. Baptisté a římskokatolíci jsou zde rozděleni na početně podobné obce, které spolu v zásadě vycházejí.

Dnes existuje v Banátu minimálně šestice vesnic, které si zachovaly více či méně českou identitu. S výjimkou Šumice jsou rozmístěny v jižní části Banátu v horách nad hraniční řekou Dunaj.

Svatá Helena

Nejstarší a „nejčeštější“ vesnice Banátu byla založena v letech 1824 – 1825. Nachází se bezprostředně pod Dunajem nedaleko města Moldoua Noua a je poměrně snadno dostupná.

Gernik

Gernik byl osídlen v roce 1827 a podobně jako ve Sv. Heleně je zde patrný odliv obyvatel v roce 1991 zde žilo 910 obyvatel a v roce 2002 již jen 525 obyvatel. Jako jediný z českých vesnic má Gernik svůj obecní úřad, pod který spadají i okolní rumunské vsi.

Bígr

Malebně položená vesnice založená také v roce 1827 českými kolonisty z kraje litoměřického, plzeňského, klatovského a chrudimského. Architektonickou zajímavostí je, že celá vesnice je vystavěná v půdorysu ve tvaru kříže. Půda kolem vesnice je jílovitá a nepříliš úrodná. Obyvatelé se proto odjakživa živilí těžkou prací v okolních dolech. Z dolů dnes funguje, a to již jen částečně, kamenouhelný důl „Cozla“, kde několik bigerských mužů pracuje.

Eibenthal

Ves byla založena v roce 1827. Čeští kolonisté sem přišli Plzeňska, Klatovska, Čáslavska a Berounska. V roce 1912 zde byl v obci vystavěn římskokatolický kostel, který je zasvěcen Sv. Janu Nepomuckému a vysvěcen byl na Sv. Havla. U kostela je fara, působí zde děkan Václav Mašek, který v roce 2002 obdržel cenu Jana Masaryka za dlouholetou záslužnou práci pro krajany.

5 – obec Rovensko

6 – krajské slavnosti

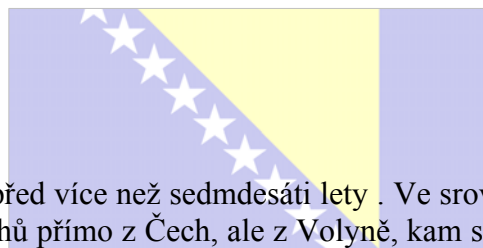

Autoři: Hejduková, Panská, Židková

Foto: www.hedvabnastezka.cz, www.eibenthal.eu

Bývalá Jugoslávie

Bosna a Hercegovina

Čeští kolonisté se přistěhovali do severní Bosny před více než sedmdesáti lety. Ve srovnání s kolonizací Slavonie nepřišla většina zdejších Čechů přímo z Čech, ale z Volyně, kam se v 70. letech minulého století vystěhovala z důvodů hospodářských. Nucený přestup na pravoslaví, jehož prostřednictvím chtěla carská vláda v 80. letech porušit všechny národnosti a národnostní menšiny žijící v Rusku, vyvolal odpor u volyňských Čechů. Jedním z projevů nesouhlasu bylo rozhodnutí vystěhovat se, najít vhodnější kraj k osídlení, kde by byla zaručena náboženská svoboda. A tak někteří z Čechů katolického vyznání, kteří odmítli přestoupit na pravoslaví, prodali na Volyni hospodářství a pozemky. Podali si žádost rakouským úřadům o přiděl půdy v Bosně, kde se hledali kolonisté, kteří by obdělali tamější ladem ležící půdu a současně naučili domácí obyvatele racionálně hospodařit.

Lidová kultura bosenských Čechů zaznamenaná etnografickými výzkumy na počátku sedmdesátých let 20. století v **Nové Vsi** a **Mačině Brdě**, byla vytvořena z různého regionálního podloží daného původem kolonistů (severovýchodní a jihozápadní Čechy, Haná Slovácko). V povědomí dnešních obyvatel je stále ještě živé dělení na Čechy a Moravany. Na utváření kulturního typu měl vliv i několikaletý pobyt na Volyni a soužití s polským a ukrajinským obyvatelstvem. Styk Nové Vsi a Mačina Brda s ostatními osadami v Jugoslávii nebyl velký právě pro vzdálenost obou osad od center českého krajanického života. Pravidelnější spojení bylo s obcí Staro Petrovo Selo, ležící na druhém břehu řeky Sávy při hranici Slavonie a Bosny, odkud se Češky přivádávaly do Nové Vsi. Kontakty se starou vlastí nebyly žádné, nepočítáme-li jednotlivé přistěhovalce z Čech v pozdějších letech nebo vojenskou službu zdejších Čechů v rakouské armádě, kde se setkali s českými vojáky. Na uchování prvků české lidové kultury mělo vliv kompaktní usazení Čechů ve vesnickém prostředí, tradiční způsob života uchovaný starší generací, zvláště žen. Obyčeje a obřady Čechů v Mačině Brdě a Nové Vsi zůstaly takřka intaktní vůči jinonárodnímu prostředí a léta strávená v Bosně je ovlivnila málo. Totéž platí o dochovaných obřadech a obyčejích jiných etnických skupin. Můžeme říci, že v tradiční lidové kultuře se dodnes projevuje kulturní pluralismus zdejšího území. V okamžiku, kdy kterýkoli jedinec odejde z vesnice ať za prací nebo kvůli sňatku s příslušníkem jiné národnosti, integruje se ekonomicky a kulturně s jinonárodním prostředím, jež mu není cizí, které od dětství důvěrně zná a jež se infiltrovalo do jeho povědomí kulturního a společenského. V novém prostředí dochází k rychlému upouštění od tradičních prvků, které vyplývaly dosud z jeho života jako člena lokální společnosti.

Česká beseda v Prijedoru byla založena v roce 1919 a fungovala do roku 1948. “Byla zde i česká škola,” říká Zvonko Mann, předseda krajanického sdružení. Krajané se dosud pravidelně scházejí, aby si zazpívali, zatancovali a popovídali, většinou srbochorvatsky. Česky mluví skutečně už jen malá část lidí, jako třeba Zlatko Prohaska z obce Nova Topola, kde zůstalo posledních sedm Čechů. Češtinu dnes nemá u bosenských Čechů kdo kultivovat. Příležitostí k procvičení si mateřského jazyka bývaly časté návštěvy našich vojáků sloužících v mezinárodních jednotkách v Bosně v polovině 90. let. Mnozí bosenští Češi se oženili či provdaly za Srby a podlehli tak asimilaci, jiní odešli před neutěšenou ekonomickou situací do zahraničí. Krajané v Bosně navíc žijí roztroušeni po několika od sebe dost vzdálených obcích, a jak říká Zlatko Prohaska, s výukou češtiny to proto vypadá špatně.

Za účelem krajanických setkání si Češi v Prijedoru nedávno zrekonstruovali dům České besedy. Stojí na okraji města, kde bývala česká kolonie, dnes tu ale Češi bydlí jen ve dvou nebo třech domech. S rekonstrukcí krajanického domu finančně pomohla česká vláda, žádné úlevy ale v možnosti získání českého občanství nebo alespoň českého víza pro naše krajany neplatí.

7 – obec Prijedor – konec 19. století

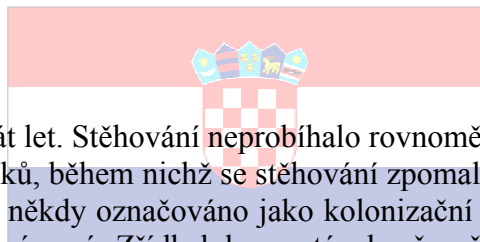
8 – krajanický divadelní soubor

Autoři: Bäumelová, Vála

Foto: www.prijedor.ba

Chorvatsko

Češi se do Chorvatska stěhovali po téměř sto padesát let. Stěhování neprobíhalo rovnoměrně a časově uceleně. Výrazných je několik časových úseků, během nichž se stěhování zpomalilo či úplně zastavilo. Stěhování Čechů do Chorvatska je někdy označováno jako kolonizační vlna, která postupně měnila etnický ráz vesnic a celého území. Zřídka se stávalo, že všichni přistěhovalci pocházeli z jedné obce nebo z jednoho okresu a že se najednou vydali na cestu, i když byly i takové oblasti v Čechách, z nichž přicházel velký počet kolonistů najednou. V novém prostředí se přistěhovalci stmelovali v jeden celek, v němž se pomalu ztrácely jejich povahové a jazykové odlišnosti. Všeobecně lze říci, že mezi prvními přistěhovalci byly nejpočetnější rodiny z národnostně smíšených česko-německých okresů, později se na cestu vydávali sami Češi a s poslední vlnou se do Chorvatska přistěhovali hlavně Moravané. Mezi českými přistěhovalci se v několika případech ocitly také jednotlivé slovenské rodiny, které se ovšem velice rychle bohemizovaly. Přistěhovalci se většinou usazovali na širokém prostranství podle toho, kde jim úřady nebo panství vykazovala nová sídliště. Později to více záleželo na majetkových poměrech osídlenců, neboť chudší kupovali levnější půdu v odlehlých osadách. O rozptýlenosti českých přistěhovalců nasvědčuje skutečnost, že se nejvýchodnější skupina usadila u Petrovaradinu a Slankamenu a nejzápadnější v Záhřebu a v okolí Sisku. Nejvíce se jich ovšem přistěhovalo do Požežského a Bjelovarsko-križevického županství.

První přistěhovalci byli zcela nemajetní. Češi, kteří se přistěhovali ke konci 19. století byli už o něco více zámožnější a pozemky si sice kupovali, ovšem nenajdeme mezi nimi velkostatkáře, jen asi zhruba dvacet rodin bylo natolik bohatých, že si mohly koupit více hektarů půdy. Bylo celkem běžné, že si více rodin koupilo větší statek a posléze se o pozemky podělili.

Přistěhovalci před rokem 1867, tedy před rakousko-uherským vyrovnáním, získali po přistěhování automaticky nový domovský list, osadníci tak po tom roce zůstali příslušnými do země, odkud se vystěhovali. Z toho později vznikly dvě velké skupiny českých přistěhovalců – jihoslovanští a českoslovenští státní občané. V 19. století se všechny nově vzniklé vesnice dělily podle převažujícího povolání – hraničářské a rolnické.

České Besedy: Čechy vede na počátku 20. století zájem o kulturu a společenský život k ustavení tzv. Českých besed (v roce 1907 v Daruvaru a ve 20. letech téměř ve všech okolních obcích, kde česká menšina žije). Pěstují zde tanec, hudbu, divadlo, scházejí se při besedních oslavách, přehlídkách nebo tradičních dožínkách. Před druhou světovou válkou jich na území Chorvatska působilo více než 65, po válce, v souvislosti s reemigrací krajanů zpět do Čech, informuje o své činnosti 19 spolků. V novodobé historii došlo ke značnému oživení po tzv. Domovinské válce (1991). Poslední údaje hovoří o práci 24 českých spolků.)

9 – oslava Velikonoc

10 – obec Daruvar

Autor: Mrázová

Foto: www.daruvar-online.com

Srbsko

První Češi do oblasti srbského Banátu začali přicházet už koncem 18. století. Jednalo se o plánovanou kolonizaci v období vlády Marie Terezie. K výraznému zvýšení zájmu o přesídlení do této oblasti z území Čech poté došlo zejména ve dvacátých letech 19. století, po vytvoření samostatného srbského státu. Mnoho Čechů bylo zlákáno výhodami hraničářské služby, které jim Rakousko-Uhersko nabízelo – noví přistěhovalci byli výměnou za tuto službu zbaveni povinnosti roboty, na určených místech jim bylo slíbeno vystavění domků a vybavení pro začátek hospodaření. Vzhledem k velkému počtu přistěhovalců však tyto přísliby kvalitních obydlí často nebyly dodrženy, což spolu s dalšími obtížemi, jako špatné zásobování a epidemie, vedlo k opětovnému návratu části Čechů zpět do vlasti. Kromě hraničářů do Srbska směřovalo i množství řemeslníků, muzikantů a ve třicátých letech i řada odborníků, například lékařů. Zakládali zde školy, pomáhali v nemocnicích a později sem s českým kapitálem pronikal hlavně potravinářský průmysl, mlýny, cukrovary a pivovary. Existovali tu filiálky Pragobanky a České pojišťovny Slavia. Například v Osijeku začali zaměstnanci cukrovarů i někteří čeští bankéři platit české učitele a byla zde zavedena školní výuka v češtině. I v druhé polovině 19. století neustal zájem Čechů o tuto oblast, nadále sem přicházeli za lepším výdělkem a vidinou snazšího života.

V roce 1888 vzniklo v Bělehradě první české sdružení pod jménem „Lumír“, zaměřené na českou kulturu. Ve dvacátých letech 20. století nabýval krajanový život na intenzitě. V roce 1922 vznikla ve vesnici Bela Crkva první instituce podporující povšechný kulturní život Čechů, a to Česká národní knihovna, o rok později byla v Bělehradě otevřena první česká obecná škola, vzniklo zde sdružení Československých žen a o pár let později vznikaly kulturní instituce pečující o spolkový život Čechů i v ostatních českých obcích. Ve třicátých letech se tyto instituce přeměnily na takzvané Československé besedy. Otevřely se české školy v dalších třech obcích s českým obyvatelstvem – v Kruščici, v Bele Crkvi a v Českém Sele. V letech 1946 a 1950 utekla řada Čechů před nástupem komunismu v Jugoslávii zpět do Československa. Krajanová sdružení se i přes ubývající počet členů i peněz snažila udržet si svou činnost, české školy však musely být pro malý počet žáků zavírány.

Dnes v Srbsku žije okolo dvou tisíc obyvatel českého původu. Jedinou čistě českou obcí je vesnice Češko Selo (žije zde odhadem padesát Čechů, převážně starších ročníků), příslušníci české menšiny dále žijí ve vesnicích Kruščica, Gáj a Jesenovo, ve městečku Bela Crkva, které je centrem zdejší české komunity, a v Bělehradě. Pokud jde o organizovanost krajanů, funguje zde devět sdružení. Jsou to především České besedy v Bele Crkvi, Českém Selu, Kruščici, Gáji a Jesenově, dále Matice Česká v Bele Crkvi, která je zastřešující organizací Českých besed, sdružení Češi Jižního Banátu (taktéž v Bele Crkvi) a dva krajanové spolky v Bělehradě – Spolek přátelství Jugoslávců, Čechů a Slováků a Kulturně-osvětové sdružení Čechů a Slováků.

Dodnes se zde udrželo mnoho českých zvyků a tradic. Na vesnicích jsou to hlavně masopustní dny, v rodinách se oslavují Vánoce, Velikonoce a různé jiné katolické svátky, České besedy pravidelně pořádají Dny České kultury, které se stále těší obrovskému zájmu. V Českém Sele se připravuje otevření Českého muzea. V horší situaci se však nachází český jazyk. V Bele Crkvi sice působí učitelka českého jazyka, která dojíždí i do ostatních vesnic s českým obyvatelstvem, existují zde i dvě rozhlasové stanice, které dvakrát týdně hodinu vysílají v češtině, zachování češtiny v této oblasti však podle odborníků ve výhledu příštích padesáti let není příliš reálné. Častěji a spontánněji mluví česky zejména staří lidé ve vesnicích, mladá generace, většinou česky rozumí, ale i když se ke svému češství hlásí, jejímu používání se často vyhýbá. Ke vzájemnému dorozumívání upřednostňuje stále více zdejších Čechů srbštinu.

11 – obec Bela Crkva – pravoslavný kostel

12 – cesta ke Kruščici

Autor: Novotná

Foto: www.wikipedia.com

Bývalý Sovětský svaz

Moldávie

Na území dnešní Moldávie existuje obec Goluboje (též Huluboaia či Holuboje), dříve zvaná Novohrad v okrese Cahul. Byla založena v 80.letech 19.stol. Asi 90 až 100 rodin sem přišlo z jižní Ukrajiny, kam migrovali kolem roku 1870 z východních Čech, z okolí České Třebové a Vamberka. Protože na Ukrajině bylo nedostatek půdy k osazení, přemístili se migranti v čele s rolníkem Josefem Koštou a učitelem Horákem do Besarábie a založili zde osadu Novograd. Ta byla po 1.světové válce připojena k Rumunsku a za 2.světové války k SSSR a tehdy byla přejmenována na Goluboje.

Začátek nebyl pro migranty jednoduchý. Statkář Romaněnko jim místo úrodné půdy prodal les, který museli nejprve vymýtit. Vesnice se však pomalu rozmáhala, roku 1901 začali Češi v Holuboje dokonce stavět vlastní školu. Až do první světové války se v ní ale učilo jen rusky. Je zajímavé, že během války tu byli internováni čeští zajatci, kteří tu hned založili ochotnické divadlo a sehráli několik představení v češtině. V letech 1918 až 1940 patřila Moldávie Rumunsku, ve škole se učilo rumunsky a český živel v Holuboji upadal. Až ve 30.letech tu učitel Jan Římovský obnovil divadelní kroužek, začal vyučovat i češtinu a v roce 1934 tu úřady z Bukurešti povolily otevřít českou školu. Velkou zásluhu na jejím vzniku měl tehdejší český konzul v rumunském Galáci František Tržický. Od roku 1941 patřila Moldávie k Sovětskému svazu a Holuboje prý bylo jednou z nejměstnějších vesnic. Podle výzkumů z 70.let 20.století žilo v Moldávii 240 Čechů (73 rodin), kteří si důsledně udržovali své národní uvědomění.

Centrem současného krajanického života a jeho aktivit je obec Holuboje, blízká středisková obec Tataresti a okresní město Cahul. Místní struktura etnického složení je pestrá, kromě Moldavanů a Čechů zde žijí komunity Bulharů, Gagauzů, Romů a Ukrajinců. Podle současných údajů a diskusí lze počet lidí s českým původem v regionu odhadnout na zhruba 500. Ve vesnici, která čítá zhruba 800 obyvatel, má česká komunita své respektované místo. Pouze část krajanů ovládá aktivně češtinu, ale vědomí původu je širší. V devadesátých letech minulého století byl tamní krajanickou autoritou a organizátorem obnovy krajanického života pan Josef Karásek. Po jeho smrti se stal předsedou registrovaného krajanického spolku "Novohrad" pan Ivan Lauda. Spolek má přes 120 členů. Aktivity organizace se zaměřují na obnovu, zachování a rozvoj českého jazyka a tradiční kultury.

Tamější krajané žijí ve skromnějších sociálních a ekonomických podmínkách. Na úrovni jejich spolkového života (prostory, vybavení atd.) se projevuje současná nelehká hospodářská pozice Moldávie a dlouhodobá izolace. Převážným zaměstnáním místních je zemědělství (chovatelství, zelinářství, vinohradnictví). I když v chalupách nechybějí televizory a lednice, pro Čechy z Prahy je cesta do Holuboje jako návrat do vzdálené minulosti. Spíš než auto tu potkáte koníka s povozem, večer se přes náves vracejí krávy z pastvy a potok je plný hus.

I díky tomu se ale v Holuboje udržely zvyky, které v Čechách vymizely už v 19. století. Např. stínání kohouta o posvícení. Krajané zde projevují velký zájem o své kořeny a snaží se je poznávat a pěstovat, zvláště ve folkloru, v hudbě a v obyčejích. Existuje zde nedávno otevřená mateřská školka, mj. s dorozumivacím českým jazykem (přes 20 dětí). Učitelkou v ní je Češka, která v minulých letech absolvovala kurz češtiny pro krajany v Dobrušce. Ve vesnici je i hudební škola (samostatný domek), kde se schází pod vedením ředitele Iriněviče krajanská dechová hudba. Dále existuje krajanský folklorní soubor.

13 – obec Holuboje

14 – obec Holuboje - posvícení

Autor: Tóthová

Foto: www.krajane.net

Ukrajina

První čeští osadníci přišli na Ukrajinu na začátku 17. století, druhý silnější příliv Čechů na Ukrajinu proběhl po zrušení nevolnictví v Rusku, kdy se Čechům nabídla možnost získat půdu pro hospodaření. Češi se stali zakladateli mnoha průmyslových podniků. Nejen práci však byli ale na Ukrajině živi. Vždy si našli čas na rozvíjení tradic své staré vlasti, na pěstování českého jazyka a nezapomínali na zemi, s níž byli a jsou spjati. Osud Čechů na Ukrajině nebyl vždy jednoduchý. Obdobně jako Ukrajinci a příslušníci dalších národnostních menšin, byli i Češi postiženi stalinskými represemi a ani po druhé světové válce SSSR rozvoji krajanského života příliš nepřál. Počátkem třicátých let došlo na Ukrajině k politickým procesům s českými učiteli, řada z nich byla odsouzena k smrti či k nucenému pobytu na východní Sibiři. Od roku 1937 byly školy s menšinovým vyučovacím jazykem zakázány. Až po vzniku samostatné Ukrajiny se začaly obnovovat krajanské spolky, jež si kladly za cíl obnovit jazyk a kulturní tradice předků. Snaha udržet historickou vazbu s vlastní svých předků se odráží v nejrůznějších aktivitách 20 českých spolků zastřešovaných Českou národní radou Ukrajiny, založenou 30. května 1995.

Ryze národních českých vesnic zůstalo na Ukrajině málo. Jsou v Žitomirské oblasti – Malá Zubovština (založena 1871) a Malinivka, v Oděské oblasti – Veselynivka, Malá Olexandrivka a Novo-Samarka, ve Vinické oblasti – Mykolajevka, v Záporožské oblasti – Novhorodivka (původní název Čechohrad, založen 1869), v Mykolajevské oblasti – Bohemka a na Krymu Alexandrovka (založena 1864) a Lobanovo (původní název Bohemka, založena 1861). V těchto vesnicích žije cca 3 000 Čechů, kteří si v běžném životě zachovali český jazyk, obyčeje a náboženské obřady. Cílem jejich národně-kulturního obrození je zachování českého jazyka, obnovení českých škol, vydávání českých novin, příprava učitelů a obrození náboženství.

V letech 1991 – 1993 poskytla vláda ČR z podnětu OSN humanitární pomoc obyvatelům vybraných oblastí Ukrajiny, postižených následky černobylské havárie. Tato pomoc spočívala v organizovaném přesídlení osob českého původu do ČR. V rámci uskutečněných akcí bylo dosaženo vytčeného cíle, kterým byla evakuace osob z ohrožených oblastí. Pro takto evakuované osoby se přitom podařilo zajistit v ČR lepší životní podmínky, než jaké bylo možno očekávat při dalším setrvávání v postižených oblastech.

V roce 2000 byla krajanům na Ukrajině po prvé poskytnuta rozvojová pomoc ve výši 2 miliony Kč, která se soustředila na opravy škol, kulturních zařízení českých krajanů a také na nákup audiovizuálních pomůcek k modernizaci výuky češtiny v některých školách. Například v Simferopolu (na Krymu žije cca 1000 Čechů) bylo v roce 2000 otevřeno "České centrum", které nejen plní informační a společenské úkoly, ale je i centrem, kde se shromažďují čeští krajané a veřejnost se zájmem o ČR. Poskytnutá rozvojová pomoc v roce 2001 se soustředila také na opravy škol a kulturních zařízení krajanů a to v Lobanovu, v Alexandrovce, v Bohemce, v Čechohradě, Melitopolu a v Záporoží.

Podle sčítání lidu v roce 1989 žilo na Ukrajině 9 122 Čechů, z nichž většina bydlela ve městech – 5 763 osob. Na Ukrajině žije v současné době kolem 10 000 českých krajanů. Nejvíce Čechů je soustředěno v Žitomirské oblasti – 1 835 osob a za svůj rodný jazyk považuje češtinu 35,5% českého obyvatelstva Ukrajiny.

15 – obec Čechohrad – evangelický kostel

16 – obec Bohemka – Betlémská kaple

Autor: Hrušková

Foto: www.krajane.net

Bibliografie – vybrané literární prameny

- ALEXANDRU, Teodora O rumunské bohemistice. *Naše řeč* 51: 183–186 (1968), Praha.
- AUERHAN, Jan *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze*. Praha: Dr. A. Hajn, 1920.
- AUERHAN, Jan *Československá větev v Jugoslávii*. Praha: Československý ústav zahraničí, 1930.
- AUERHAN, Jan *Z rodného kraje*. Praha: Orbis, 1925.
- BABIČKA, Václav (uspoř.). *Prameny k dějinám zahraničních Čechů a Slováků ve Státním ústředním archivu v Praze: Vybrané dokumenty*. Praha: Státní ústřední archiv, 1993.
- Banát*. List pro přátele krajanů v Rumunsku v České republice. Vydává Sdružení pro pomoc krajanům v Rumunsku (Praha). Ročník 1. č. 1 (květen 1997).
- BRABENEC, Jan *Cesta na východ*. Praha: Formát, 2004.
- BROUČEK, Stanislav (a kol.). *Češi v cizině*; [Č.] 3. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR; Československý ústav zahraničí, 1988.
- BROUČEK, Stanislav *Emigrace a exil jako způsob života* : II. Sympozium O českém vystěhovalectví, exulantství a vztazích zahraničních Čechů k domovu: konference zahraničních Čechů. Praha: Karolinum; Etnologický ústav Akademie věd ČR v Praze, 2001.
- BROUČEK, Stanislav *Etapy českého vystěhovalectví*. Praha: Etnologický ústav akademie věd ČR, 2003.
- BROUČEK, Stanislav *Krajané a domov: Nástin dějin Československého ústavu zahraničního*. Praha: Československý ústav zahraničí, 1985.
- České osady ve vojenské Hranici. *Pražské noviny*, č. 287 (4. prosince 1857), s. 2–3. Praha.
- DUFEK, Vladimír *Kapitoly z dějin volyňských Čechů : Sborník historických souborných, vědeckých a memoárových prací*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997.
- FEIGL, Ludvík *Sto let českého života ve Lvově*. Lvov: Česká Beseda, 1925.
- FIALA, Josef- Sapuna, Valentin *Krajanské školství v Rumunsku*. In: Krajanský kalendář 1958. Praha, 1958.
- FÍŠEROVÁ, Marta *Náš člověk v Banátu*. *Koktejl* 7: 6: 46–50 (červen 1998). Praha.
- FOLPRECHT, Josef *Čechoslováci Polští*. Praha: Spolek Komenský, 1932.
- FOLPRECHT, Josef *Studie o povaze zahraničních krajanů*. Praha: Československý ústav zahraničí, 1947.
- FOLPRECHT, Josef *Volynští Krajané*. Praha: Cíl, 1937.
- FOŘT, Josef *O stěhování se našeho lidu do ciziny*. Praha: Jan Otta, 1876.
- HEROLDOVÁ, Iva *Etnická a etnografická problematika českých enkláv na Balkáně*. *Studia balkanica bohemoslovaca* 2: 204–216. Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Bmě, FF, č. 202. Brno 1976.
- HODŽA, Milan *Zahraniční Čechoslováci v Maďarsku, Rumunsku a Juhoslávii*. *Naše zahraničí* 1: 87–93 (1920). Praha.
- HOFMAN, Jiří *Češi na Volyni: Základní informace*. Praha: Volyň, 1995.
- HROCH, Pavel *Ve Valašsku zůstáváme: čeští krajané v Rumunsku*. Praha: Gema Art, 2002.
- HRUZA, František *Domov v cizině*. Ostrava: Vydavatelství Křesťanských sborů, 1992.
- JÁSZI, Oszkár *Česká osada v býv. Sedmihradsku*. *Naše zahraničí* 4: 128–131 (1923). Praha.
- JECH, Jaromír *Češi v cizině; [Sv.] 5. České vesnice v rumunském Banátě*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1992
- KAMÍNEK, Vladimír *Zapadlí krajané. Lidé a země* 39: 12: 553–556 (1990). Praha.
- KAMÍNEK, Vladimír *Zapomenutí krajané. Reportér* 5: 7: 12–13 (8. – 21. května 1990). Praha.
- KARAS, F. *Obrazy z českých osad v Polsku*. Praha, 1935.
- KLÍMA, Stanislav *České osady dolnouherské. Český lid* 8: 22–28 (1899). Praha.
- KOKAIŠL, Petr *Příběh českých kolonistů. Lidé a Země*. 9/2005, s. 36–41.
- KOVARÍK, P. *K historii banátských a bulharských Čechů a jejich reemigraci na jižní Moravu*. Diplomová práce, PF UJEP. Brno: 1982.
- KUTNAR, František *Počátky hromadného vystěhovalectví z Čech v období Bachova absolutismu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964.
- MATUŠEK, Josef *Češi a Slováci v osadách Lipovlany a Krivaj*. Daruvar: Jednota, 2005.
- MATUŠEK, Josef *Češi v Chorvatsku*. Jednota, 1994.
- MÍČKA, Ivo *Dva měsíce u Volyňských Čechů*. Rakovník: Raisova galerie, 2005.
- MICHALKO, Ján *Naši v Bulharsku*. Brašljanica: nákladem vlastním, 1936.
- Naše zahraničí*. Sborník Národní rady československé. Ročník 1 (1920)-11 (1931). Praha.
- NECOV, Neco *Petkov Dějiny Vojvodova : [vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku]*. Plzeň: Občanské sdružení Vojvodovo, 2006.
- OLÍČ, Jiří *Volyňský dalekohled*. Olomouc: Votobia, 2006.
- OLÍČ, Vladimír *Dějiny československého vystěhovalectví na Rus*. Kijev: s. n., 1908.
- PELIKÁN, Jan, TEICHMAN, Miroslav *Dějiny Jugoslávie: 1918–1991*. Praha: Karolinum, 1994.
- PELIKÁN, Jan *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.
- PLIŠEK, Jaromír, VIKOVÁ, Vilma *Zpráva o situaci a potřebách české menšiny v Rumunsku*. Praha, 1991.

- Příspěvky ze semináře Vliv subjektivních a objektivních faktorů na proměny etnicity u českého etnika v zahraničí a po reemigraci.* Praha, 22. dubna 1992. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku, 1992.
- RATAJ, František Do světa. *Věstník Komenský* 9: 10: 5–6 (15. června 1935). Praha.
- RATAJ, František Naši v Rumunsku. *Bezděz* 1(1: 142 144 (1948). Česká Lípa.
- RENÉ, Jiří „Reportáž“ Pražská anabáze rumunských uprchlíků. *Fórum* 1: 33: 10 (12. -18. září 1990). Praha.
- ROZKOŠ, Pavel *Založili sme Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku.* Slovensko 14: 6 (Kontakt): 5 (červen 1990). Martin.
- ROŽÁNEK, David *Akce České knihy krajanům v Rumunsku.* Český lid 77: 251–252 (1990). Praha.
- ROŽÁNEK, David, VASILJEV, Marek. Kilometry od civilizace. Reportáž jakoby z minulého století - mezi rumunskými Čechy. *Mladá fronta, Víkend (příloha)*, 9. června 1990. Praha.
- SALZMAN, Zdeněk Some observations on the Czech spoken by the villagers of Ravensca in the southern Romanian Banat. *Melbourne Slavonic Studies* 18: 65–118 (1984). Melbourne.
- SALZMANN, Zdeněk A bibliography of sources concerning the Czechs and Slovaks in Romania. *East European Quarterly* 13: 465–488 (1979). Boulder, CO.
- SECKÁ, Milena Česká menšina žijící v rumunském Gerniku. (Nástin materiální a duchovní kultury.) *Český lid* 79: 217–228 (1992). Praha.
- SECKÁ, Milena *Etnické procesy u českých reemigrantů z Rumunska.* Diplomová práce, katedra etnografie a folkloristiky FF UK. Praha 1981.
- SECKÁ, Milena Migrace Čechů z Rumunska do České republiky (bývalé ČSFR) a vývojové aspekty jejich adaptačního procesu. *Český lid* 80: 177–183 (1993). Praha.
- SEITZ [?]. Zapomenutí krajané. Z jižního Banátu. *Národní listy*, 10. září 1902. Praha.
- SCHEUFLER, Vladimír, SKALNÍKOVÁ, Olga, JECH, Jaromír, KARBUSICKÝ, Vladimír Výzkumy české menšiny v Rumunsku. *Český lid* 51: 190–192 (1964), Praha.
- SCHEUFLER, Vladimír, SKALNÍKOVÁ, Olga Hmotná a duchovní kultura. *Český lid* 49: 147–160 (1962). Praha.
- SCHLOGL, Jan *České osady v Rumunsku.* Bratislava 1929. [Rukopis v archivu Náprstkova muzea v Praze]
- SCHLOGL, Radoslav *Banátská Svatá Helena v Rumunsku.* [Rukopis 470 s.; Praha 1974–1975.]
- SCHLOS, Jan Práce a zvyky našich vystěhovalců v rumunském Banátě na jaře a v létě. *Naše zahraničí* 8: 185–186 (1927). Praha.
- SCHLOS, Radoslav *Založení římsko-katolického kostela na Svaté Heleně učitelem Jindřichem Schloglem dne 18. května 1875.* [Rukopis; titulní s. + 8 s.; Praha 1975.]
- SCHULZ, Ferdinand *Čeští vystěhovalci.* Praha: Spolek pro vydávání laciných knih českých, 1876.
- SKALNÍKOVÁ, Olga My a Češi v Rumunsku. *Tvorba*, 5. června 1991. Praha.
- SKALNÍKOVÁ, Olga *Nejstarší česká osada v rumunském Banátě.* [Rukopis č. 37; v archivu Ústavu pro etnografii a folkloristiku AV ČR v Praze.]
- SKŘIVÁNEK, Tomáš Krajanům hrozí nezaměstnanost. *Lidové noviny*. 8. dubna 1997. Praha.
- SOBOTKA, Otto *Věrní v boji, věrní v práci. Listy z kroniky osady Hercegovce v Jugoslávii a ze života jugoslávských Čechů.* Brno: Jednota reemigrantů z Jugoslávie při Československém ústavu zahraničním, 1948.
- SPOULA, Stanislav *Příspěvek k problematice české menšiny v rumunském Banátě.* Diplomová práce, katedra etnografie a folkloristiky FF UK. Praha 1982.
- ŠATAVA, Leoš Češi v horách Banátu. *Lidé a země* 30: 487–491 (listopad 1981). Praha.
- ŠATAVA, Leoš *Národnostní menšiny v Evropě.* Praha: Železný, 1994.
- ŠEMBERA, Alois Vojtěch Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají. Příspěvek k etnografii Československé. *Časopis Musea království Českého* 50: 393–418, 647–685 (1876). Praha.
- ŠERETUK, Mikuláš *Kronika Českého Kvasilova.* Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 2003.
- ŠIMEK, Václav *U nás na Volyni.* Sokolov: Okresní úřad Sokolov, 1993.
- ŠKVÁRA, Jan Česká srdce na Banátské hranici. *Koktejl* 3: 9: 41–43 (září 1994). Praha.
- ŠLACHTA, Mojmir Češi a Slováci v Rumunsku. *Lidé a země* 39: 4: 191–192 (duben 1990). Praha.
- ŠTĚPÁNEK, Václav Mizející menšina. Historie a současnost českého osídlení v srbském Banátě. *NR* 13, 2003, č. 1, s. 3–10.
- ŠTĚPÁNEK, Václav *Mizející menšina: Češi v srbském Banátě.* In: Vztahy České republiky se Srbskem a Černou Horou. Praha, Rada pro mezinárodní vztahy 2004, s. 33–37.
- ŠTĚŘÍKOVÁ, Edita *Zelów: česká exulantská obec v Polsku.* Praha: Kalich, 2002.
- UHHEREK, Zdeněk *Češi v Bosně a Hercegovině.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd, 2000.
- VACULÍK, Jaroslav *Dějiny volyňských Čechů; [Díl] 1. Léta 1868–1914.* Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997.
- VAREKA, Josef Kulturní společenství a diferenciacce v lidovém stavitelství českého jazykového ostrova na území jižního Banátu. *Národopisný věstník československý* 8-9: 53–79 (1974), Brno.

7. Závěr

„Člověk je člověku nejlepším lékem.“

S odkazem na toto motto projektu, je naší vyšší „metou“ uvést všechny nabývané znalosti do praxe a pokusit se tak začít léčit cizí rány.

Prvním postupným „výškovým táborem“ je pak rozšíření závěrů, které napomohou zlepšení kvality života v okrajových regionech několika členských a v budoucnu přistoupivších států EU. Že se přitom možná začne žít lépe i několika Čechům za našimi hranicemi (i když, co jsou dnes hranice České republiky, že), je příjemným kladem.